

Plan van aanpak

Renovatie Calkoenswijk en Dwarsgat

Werkgroep Bos- en Waterbeheer
Stichting Het Landschap van de Toekomst

Versie 01-26

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Aanpak en werkwijze Landschap van de Toekomst	5
3. Afbakening en historie	6
3.1 Afbakening	6
3.2 Historie	6
4. Beschrijving en schouw	8
5. Uitvoering werkzaamheden	12
6. Indirecte werkzaamheden en planning	15
7. Financiering en begroting	17
Bijlage 1 Basis Kwaliteit Natuur	19
Bijlage 2 Veiligheidsprotocol Landschap van de Toekomst	21

1. Inleiding

De stichting Het Landschap van de Toekomst heeft het veenkoloniale landschap Het Hollandsche Veld als aandachtsgebied, waarvan in de periode 1630 tot begin 20^e eeuw het hoogveen is afgegraven.

In dit gebied bevindt zich het bosgebied Schoonhoven, een uniek veenbos, gelegen op een uitloper van het Drents plateau, waardoor het tot 5 meter hoger ligt dan de rest van het veenlandschap. Het bosgebied wordt, evenals de rest van het gebied, doorsneden door wijken en sloten met daartussen de kenmerkende bonksloten. Destijds gegraven voor de afwatering en de afvoer van

Afbeelding 1: Veenslandschap Het Hollandsche Veld

turf, maar nu een probleem voor de grondwaterstand in het bosgebied en in combinatie met de verzuring een probleem voor de flora, vooral de fijnsparren.

Rond 1960 is men in de bewoonde gebieden begonnen met het dempen van wijken en sloten om daar wegen op aan te leggen waarmee het gebied ook voor motorvoertuigen werd ontsloten. Een stimulans voor de economie, maar tegelijk een aanslag op het cultuurlandschap. Omdat de wijken niet meer nodig waren voor het vervoer van goederen met de kenmerkende bokken, werden die ook niet meer onderhouden en verlandden ze steeds meer. Door de groeiende behoefte aan grond werden die daarna (deels) gedempt, waardoor het kenmerkende veenlandschap dreigde te verdwijnen.

Dat bracht een groep verontruste Hollandschevelders in beweging. Samen met de verenigingen Plaatselijk Belang van de andere veendorpen in het gebied werden initiatieven ontwikkeld om de verloedering van het veenlandschap een halt toe te roepen. Dat resulteerde in 2020 in een door de RUG opgestelde Landschapsbiografie, die de basis vormt voor al onze activiteiten. Na enkele jaren van plannen maken is eind 2024 de Stichting Het Landschap van de Toekomst opgericht. De doelstellingen daarvan zijn:

- Koesteren en Behouden
Het zichtbaar houden van het west-oost lijnenpatroon van wijken en sloten van het cultuurhistorische veenlandschap door het opschonen van dichtgegroeide wijken en sloten.

- **Herstellen en Verrijken**
Bij alle activiteiten wordt waar nodig en mogelijk ook de biodiversiteit bevorderd. Bij voorbeeld door de wijken en sloten in agrarische gebieden bij het opschonen te voorzien van meer glooiende oevers of van een plas-dras oever. Daarnaast wordt waar nodig door aanpassing van duikers en plaatsen van stuwstukjes en dammetjes regenwater zoveel mogelijk vastgehouden voor infiltratie in de bodem. Dit is in het bosgebied van belang voor de gezondheid van de bomen. Door het regenwater in natte tijden vast te houden blijven de (grond)waterstanden het gehele jaar constanter. Zodoende is er 's zomers meer water beschikbaar dan wanneer het overmatige water meteen wordt afgevoerd.
- **Bewegen en Beleven**
In het gebied kunnen in overleg met de eigenaren wandelingen en ommetjes worden uitgezet die in gepaste mate worden voorzien van informatieborden over cultuurhistorie en natuur. Met daarnaast ook waar relevant en mogelijk bankjes, picknick tafels, belevingselementen en 'originele' vondsters (bruggetjes) bij voorkeur met maar één leuning. Zodat het landschap optimaal kan worden beleefd.

Met dit project wordt een start gemaakt met het opschonen van wijken, in dit geval een deel van de "Calkoenswijk" en het "Dwarsgat" in het bosgebied Schoonhoven. De sterk verwaarloosde Calkoenswijk en het Dwarsgat zullen voor wat betreft de begroeiing worden opgeschoond en dood hout in de wijken en langs de wijken zullen verwijderd worden, vervolgens kan met een amfibievoertuig de wijken gedeeltelijk worden geschoond van specie (dood blad en hout). Daarnaast wordt door aanpassing/vernieuwing van een duiker, het verdiepen van een bermsloot met een stuw met overloopventiel en dammetjes regenwater zoveel mogelijk vastgehouden voor infiltratie in de bodem. Dit is voor de bosopstanden van evident belang om de verdroging tegen te gaan.

Doordat er meer licht kan toetreden tot het water in de wijken, geeft dit een boost aan de biodiversiteit van het gebied. Naast, in en op het water kan de flora en fauna zich hierdoor beter ontwikkelen.

Dit wordt het eerst opvolgende project op het eerder beschreven project "Boswijk". Al eerder zijn enkele andere projecten uitgevoerd. In het weidegebied Alteveer is in samenwerking met WMD Drinkwater en Landschapsbeheer Drenthe een plas-dras-gebied voor weidevogels aangelegd. En rondom de visvijver bij het recreatiegebied Schoonhoven wordt in de loop van dit jaar een inclusief familie belevingspad aangelegd.

De projecten worden zoveel mogelijk uitgevoerd met vrijwilligers. Alleen voor werkzaamheden waar graafmachines e.d. nodig zijn, wordt het werk uitbesteed aan aannemers en loonwerkers. Vrijwilligers zorgen dan voor de 'nette' afwerking daarvan. Het werken met vrijwilligers biedt unieke kansen voor zowel natuurbehoud als gemeenschapsvorming. Vrijwilligers dragen daardoor bij aan

een groenere leefomgeving, leren van elkaar, en ervaren het plezier van buitenwerk.

2. Aanpak en werkwijze Landschap van de Toekomst

Het Landschap van de Toekomst gebruikt de methode Basis Kwaliteit Natuur (BKN) als aanpak en werkwijze. Alhoewel Het Landschap van de Toekomst zich vooral richt op het cultureel herstel van het veenlandschap, is deze methode daar zeer geschikt voor, temeer daar bij alle activiteiten het verbeteren van de biodiversiteit en de waterhuishouding waar nodig en mogelijk wordt meegenomen.

BKN is in 2019 in opdracht van het ministerie van Landbouw en Natuur ontwikkeld. De gedachte daarachter was dat het al jarenlang gevoerde natuurbeleid zich richtte op grote natuurgebieden met bijzondere plant- en diersoorten. Al die tijd ging echter de kwaliteit van ons gehele landschap sterk achteruit, waardoor ook algemene soorten aan het verdwijnen waren. De herstelactiviteiten moeten zich daarom nu ook op de andere landelijke en ook stedelijke omgevingen gaan richten: systeemherstel op landschapsschaal dus. BKN richt zich op de condities die nodig zijn om algemene soorten algemeen te laten zijn en blijven. Er zijn daarin maatregelen vastgesteld voor verschillende gebiedstypen, zoals voor ecologisch bermbeheer, het aanleggen van akkerranden en poelen, het planten van heggen & struweel en, voor ons van belang, de aanleg en beheer van natuurvriendelijke oevers.

BKN hanteert een integrale methode voor het kunnen bereiken van die basiskwaliteit. In grote lijnen is die de volgende:

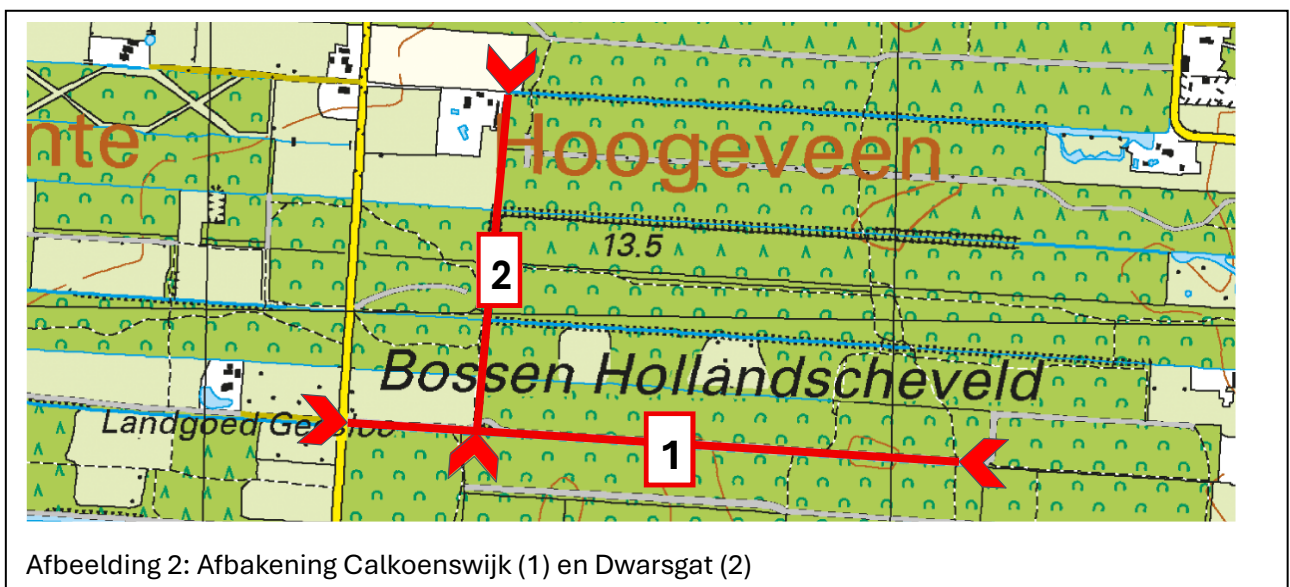
- 1) Selecteren van een aandachtsgebied (landschap) en het beschrijven van de tekortkomingen ervan.
- 2) Bepalen van de algemene soorten daarvan
- 3) Ontwerpen van een toekomstbestendig landschap met de gewenste basiskwaliteit
- 4) Opstellen van een projectplan voor een veranderingstraject richting het gewenste landschap en de uitvoering ervan
- 5) Regelen van beheer en opname ervan in het relevante beleid van gemeente en provincie

In bijlage 1 worden deze stappen nader toegelicht. Dit plan van aanpak omvat de stappen 2 en 3 van BKN. Op basis hiervan kunnen subsidies, donaties e.d. worden aangevraagd, waarna de stappen 4 en 5 kunnen worden uitgevoerd en de werkzaamheden daadwerkelijk kunnen worden aanbesteed en uitgevoerd.

3. Afbakening en historie

3.1 Afbakening

De Calkoenswijk en het Dwarsgat bevinden zich aan de zuidkant van het bosgebied Hollandscheveld (zie cirkel in afbeelding 1). Grofweg is het door ons beoogde opschoningsgebied van de Boswijk afgebakend tussen het Jufferspad aan de noordzijde, de Marten Kuilerweg aan de oostzijde, aan de zuidzijde de Jan Kielswijk (Zuidwoldiger waterlossing) en aan de westzijde de

Afbeelding 2: Afbakening Calkoenswijk (1) en Dwarsgat (2)

Schoonhovenweg. Het projectgebied bevindt zich geheel binnen het Waterschap Drents Overijsselse Delta. (WDOD) De aan de zuidzijde gelegen waterlossing ligt precies op de grens met het naburige waterschap Vechtstromen.

Het projectgebied is in afbeelding 2 gemarkeerd met rode pijlen en geduid met een nummer. De Calkoenswijk nummer 1 en het Dwarsgat nummer 2. De Calkoenswijk heeft een lengte van ca 1000 m en het Dwarsgat is ca 500 meter lang.

3.2 Historie

Historisch gezien zijn de Calkoenswijk en het Dwarsgat niet veel afwijkend van de andere wijken in het bosgebied Schoonhoven, behalve dan dat het veen later is afgegraven dan op de percelen rondom. Daarom bevinden de Calkoenswijk en het Dwarsgat zich daarom nog in oorspronkelijke staat. De enige verandering heeft plaatsgevonden toen in de jaren 60 er door de Heidemij een bosontsluitingsweg aan de noordzijde van de Calkoenswijk werd aangelegd. Dit heeft men gedaan middels door met een buldozer de cultuurlaag van het gekapte hakhout weg te schuiven. Daardoor ontstond er op de oerlaag een destijds goed begaanbare bosweg. Omdat er bij het wegschuiven van de grond veel grond en

stobben vrijkwamen werd dit op een berg gedeponeerd ongeveer op 200 m vanaf de Schoonhovenweg. Hier werd de bosweg om het berg heengelegd. Destijds werden grote stukken doorgelopen hakhout afgezet en ingeplant met fijnspar. Na het bergje in oostelijke richting werd tevens een rijbeplanting met fijnspar aangeplant.

Afbeelding 3: Bergje Calkoenswijk - Dwarsgat

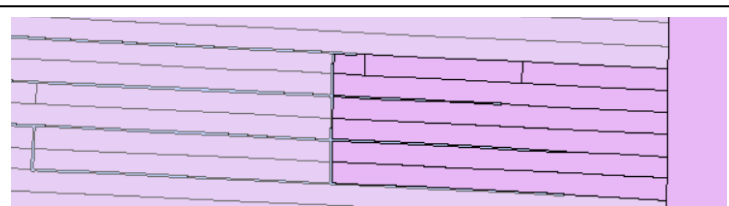
De Calkoenswijk en Het Dwarsgat zijn halverwege de 18e eeuw gegraven. Kort daarna werd het veen gestoken. De turf werd

vervolgens via de Schutwijk richting het Zuideropgaande en verder richting Hoogeveen/Meppel en Randstad afgevoerd..

Op een kaart van 1748 zijn de woeste gronden aangemerkt als eigendom van 'Erfgenamen Schoonhoven een rechtstreekse verwijzing naar de oorspronkelijke geldschieters voor de koop van de 5.000 morgen door Roelof van Echten en consorten. In het kadaster van 1832 is te zien dat de gronden toen eigendom waren van Berend Eleveld (landbouwer) en Albertus Warmels (veeneigenaar) en consorten en Jacobus Dekker (timmerman). De oorspronkelijke eigenaren hebben vooral de hoger gelegen veengronden verkocht aan voornamelijk lokale verveners en landbouwers. De dikte van de veenlaag en de kwaliteit daarvan waren kennelijk te beperkt voor een rendabele vervening. Dat is de reden geweest dat deze gronden niet verhuurd/verpacht werden voor de landbouw, maar ingeplant werden met eiken ten behoeve van de hakhoutcultuur. Dat was destijds een goed florerende cultuur. De eiken werden geschild voor het looizuur, de takken werden door de bakkers gekocht om de ovens te stoken en het overige hout werd afgenomen door de melkveehouders als boeren gerief hout.

Aan de noordkant waterde het Dwarsgat af op de Schutwijk. In deze wijk bevonden zich verbredingen waarin de bokken met turf elkaar konden keren (Schutten) of passeren. Om ook 's zomers voldoende water te hebben om het veen met bokken te kunnen

afvoeren, zijn de wijken, gerekend van de bonklaag, wel 4-6 meter diep uitgegraven. Deze diepte geeft een extra dimensie aan het karakter van bebossingen op voormalig hoogveen. Na de ontginning groeiden de gronden dicht

Afbeelding 4: kadaster 1832

De donkerpaars (heide) weergegeven wijken zijn het Dwarsgat en de Calkoenswijk

met heide (donkerpaars op afbeelding 3) die nuttig werd gebruikt door en voor schapen en waar de honingbijen de heidehoning haalden als alternatief voor het kostbare suikerriet voor het zoeten van pap en koek. Bietsuiker was er toen nog niet.

Rond 1900 waren de Tweede Wijk nog steeds heide. In de jaren daarna is langzamerhand bos aangeplant, voornamelijk eiken hakhout en grove den voor de mijnbouw in Limburg. Het grenenhout werd daar gebruikt om de schachten te stutten. Grenenhout en geen vuren (fijnspar) of eiken, omdat grenenhout begint te kraken als het onder druk komt. Als de kompels de grenenstutten hoorden kraken was dat het signaal om direct de schachten te verlaten. In de jaren 50 60 van de vorige eeuw werden tal van grove den en doorgelopen (oudere) hakhoutpercelen omgevormd naar snelgroeiend naaldhout. Toen werden de larix, fijnspar en douglas in het bosgebied Schoonhoven massaal aangeplant.

4. Beschrijving en schouw

Het gebied bestaat hoofdzakelijk op 1 gezet hakhout. Door de komst van turf en gas raakte hakhout uit de gratie en liet men de percelen doorgroeien om ze na dunning om te vormen naar een eikenbos.

Het eerste perceel vanaf de Schoonhovenweg ten noorden van de Calkoenswijk was tot enkele jaren geleden een fijnspar opstand. De letterzetter tastte dit perceel zo aan, waardoor het perceel gekapt werd en opnieuw beplant werd met een menging van loof- en naaldhout. Er staan ook nog fijnsparren en larixen die halverwege de vorige eeuw zijn aangeplant onder beheer van de Heidemij. (nu Arcadis) De loofhout percelen bestaan grotendeels uit zomereiken, berken, lijsterbes en vuilboom in de ondergroei.

Omdat het gebied gedeeltelijk op een zandrug ligt en de naastgelegen waterlossing aan de zuidkant erg diep ligt, hebben de eiken last van verdroging. Dit in combinatie van 3 – 4 jaren

kaalvraat in het voorjaar door rupsen van de kleine wintervlinder en decennia lange stikstofdepositie heeft tot gevolg gehad dat de vitaliteit van de eiken sterk onder druk staat. In de

jaren 80 was het de zure regen die sterfte veroorzaakte, nu is dat de verdroging en vermesting. Want ook nu treedt er aanzienlijke sterfte onder de eiken op. Het

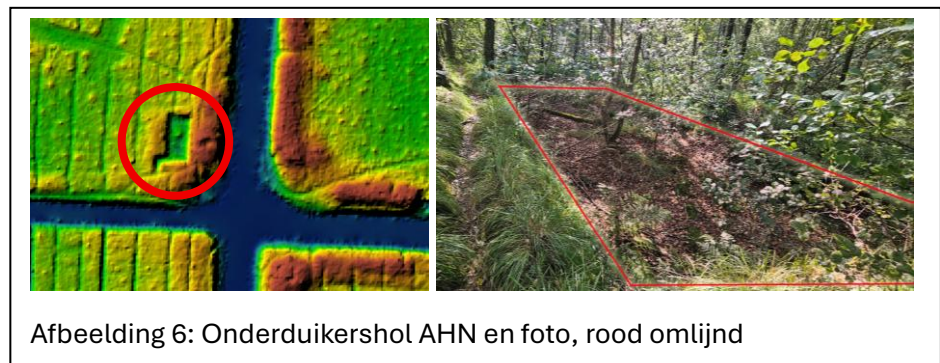
Afbeelding 5: Sterk verwaarloosd aanzicht Calkoenswijk en het Dwarsgat

verbeteren van de waterhuishouding in de wijken zal hier hopelijk toch enige verbetering in aan kunnen brengen.

Door de jaren lange stikstofdepositie zijn de bosbodems in het projectgebied ernstig verzuurd. De voedingsstoffenbalans is geheel ontwricht. Daardoor is de bosbodem zo zuur als azijn, met PH waarden van 2,6 tot 2.9. Hier ligt aluminium vergiftiging met grootschalig sterfte op de loer. Een gevolg van bovengenoemde aantastingen is dan ook goed in de ondergroei van de bossen te zien. Pijpestrootje en braam maken het bos bijkans ondoordringbaar voor mens en dier.

De wijken zijn allemaal ca 160 meter breed, met in het midden de zgn. zwetsloot, die voor extra afwatering en begrenzing moest dienen. Bij de ontginning werden per halve wijk (80 m) om de 8 meter sloten, de zgn. bonksloten gegraven. Deze bonksloten diende aanvankelijk voor de afwatering van het bos. In handkracht werden ze elk najaar handmatig opgemaakt, zodat de tussenliggende bosgrond werd bemest en steeds verhoogd. Daarmee werd een betere afwatering van de bosaanplanten bewerkstelligd. Om grenzen in het bos aan te duiden werden op de eigenaarsgrens bonksloten breder en dieper gemaakt. Vaak werden aan één zijde van de wijken paden direct naast de wijk aangelegd. Deze zgn. jaagpaden werden gebruikt om de bokken met turf voort te kunnen laten trekken door paarden. Helaas kunnen we deze jaagpaden bij de twee wijken niet meer vinden.

Het is opmerkelijk dat er ten westen van het Dwarsgat schuin tegenover de Bakkerswijk nog overduidelijk de restanten van een onderduikershol bevinden. De contouren van het

Afbeelding 6: Onderduikershol AHN en foto, rood omlijnd

onderduikershol alsmede de toegang zijn erg goed bewaard gebleven en duidelijk herkenbaar op de Hoogtekaart van Nederland. Dit gegeven is natuurlijk van historisch belang en geeft een educatieve, en cultuur historische waarde aan dit project.

Verder is het nog vermeldenswaard dat sinds een groot aantal jaren er in het Dwarsgat in het midden van de bossen tussen de Bakkers en Brouwers wijk, een oversteek van dode bomen en takken is gemaakt om de oversteek te maken. Alleen de recreant met laarzen en een flinke porti durf, kan met de nodige carpriolen droog de overkant bereiken.

Afbeelding 7: Oversteek Dwarsgat

Daarnaast bevinden zich nog een tweetal oversteken in de Calkoenswijk die lopen richting de bosontsluitingsweg die de bossen tussen de waterlossing en de Calkoenswijk ontsluit. NB: de bosontsluitingswegen zijn in de jaren 80-95 veelal in het midden tussen de wijken aangelegd. Daarmee werd zoveel mogelijk bos ontsloten.

Deze oversteken zijn echter alleen te benutten als de wijk bijna of geheel droog is gevallen. In de coronatijd stuitten de recreanten op water in de wijk (2023 heel veel!) Toen ontstonden er geitenpaadjes langs de zuidkant van de wijk wat sommige eigenaren als niet prettig ervaren.

Langs beide wijken staan vele bomen, vaak ook dode en komt er ook wat lagere oever begroeiing voor. In de wijken bevindt zich een laag van ca 1 meter specie van voornamelijk dode bladeren, takken en overig natuurlijk materiaal. Hier en daar was deze specie van dien aard dat een vergroenings cq verlandingsproces in gang werd gezet. Alle bomen en takhout dient uit de wijk verwijderd te worden, zodat een kraan en/of amfibische kraan in de wijk de specie kunnen verwijderen. Daarbij dient opgemerkt te worden dat het beslist niet nodig is om alle specie te verwijderen. Daarmee wordt voorkomen dat er leem op de bodem wordt geraakt of verwijderd, wat problemen gaat opleveren i.v.m. het wegzijgen van water in de wijk. Bovendien heeft de specie een bergende functie van het water, want het zal daardoor niet snel wegstromen.

Parallel aan de Calkoenswijk bevindt zich een bosontsluitingsweg. Vanaf deze weg kan met een mobiele kraan het opschoningswerk worden verricht. Er staan echter veel bomen in de tussenrand, waardoor dit werk wordt belemmerd. Daarom dienen er in overleg met de eigenaren een groot aantal eiken (fam. Jeuring) en fijnsparren (St. HDL) te worden verwijderd. Er zal aan de eigenaren worden verzocht ten behoeve van de financiën dit hout gratis ter beschikking te stellen aan het Landschap van de Toekomst. Het vrijgekomen loof hout kan worden verkocht als brandhout en de fijnsparren eventueel aan bosaannemers ter financiering van de kosten.

Afbeelding 8: Bosontsluitingsweg

De afvoer van het hout aan weerszijden van het Dwarsgat is problematisch omdat hier slechts enige minder goede dunningspaden naar toe lopen. Aan de oostkant is de afvoer van hout bijkans niet mogelijk en kan het aan de natuur worden teruggegeven. Nadat alle hout aan weerszijden van het Dwarsgat is verwijderd en er water in staat, kan een amfibische kraan de wijk opschonen. De specie kan aan beide kanten 10 meter het bos in worden gespoten. Voor de oorspronkelijke ontsluiting van het bos gelegen tussen de Bakkers- en Brouwerswijk kan een mooi vonder met aan één zijde een leuning worden aangebracht. Dit geeft een mooie toegang tot het oude oorspronkelijke kronkelende smalle wandelpadje aldaar.

Afbeelding 9: Calkoenswijk

Net even voor het bergje bevindt zich in de bosontsluitingsweg een onderduikerde dam. De duiker is echter niet meer te traceren en dient te worden vernieuwd.

Indien de beiden wijken van het projectplan zijn gerenoveerd kan er meer en langer

Afbeelding 10: Het Dwarsgat

water in de wijken worden vastgehouden. Dat is voor de bossen van evident belang. Er zal in de Calkoenswijk ter hoogte van de bermsloot aan de Schoonhovenweg een dam moeten worden aangelegd ter conservering van het water in de wijken. Maar wanneer er over een lange periode erg veel en vaak regen is gevallen en er een situatie ontstaat dat de wijken overstromen, zoals dat

in 2023 ook daadwerkelijk is gebeurd, dan dient er een mogelijkheid te zijn om het teveel aan water via de bermsloot langs de Schoonhovenweg af te voeren naar de zuidelijk gelegen waterlossing.

In overleg en onder auspiciën van het waterschap WDOD zal de bermsloot met dammen en overloopduikers moeten worden aangelegd.

5. Uitvoering werkzaamheden

Zoals in hoofdstuk 2 aangegeven wordt bij het voorbereiden en uitvoeren van de werkzaamheden de aanpak van de Basis Kwaliteit Natuur gevolgd. Dit plan van aanpak omvat de stappen 3 en 4 daarvan.

Na het lezen van dit plan van aanpak hebben alle eigenaren toestemming verleend om de hierin genoemde opschoningswerkzaamheden te mogen uitvoeren.

De uit te voeren werkzaamheden zijn in drie delen gegroepeerd:

1. Voorbereidende werkzaamheden
2. Uitvoering directe werkzaamheden
3. Indirecte werkzaamheden
(Rondom de uitvoering van de directe werkzaamheden).

De navolgende werkzaamheden zullen in deze volgorde uitgevoerd (moeten) worden. Daarbij wordt waar nodig onderscheid gemaakt in de voor de in hoofdstuk 4 genoemde verschillende werkzaamheden. (kleuren).

De Calkoenswijk zal met een mobiele kraan moeten worden geschoond en het Dwarsgat met een amfibische kraan.

De houtruimings werkzaamheden zullen voornamelijk uitgevoerd door vrijwilligers en/of studenten met voornamelijk handgereedschappen, klein gemotoriseerde (hand)machines en een (motor)lier. Daarbij wordt puntueel het veiligheidsprotocol (zie bijlage 2) gehanteerd dat de Stichting Het Landschap van de Toekomst voor dit soort werkzaamheden heeft opgesteld. Het protocol is gebaseerd op het concept 'Veilig en gezond werken' van Landschapsbeheer Drenthe (LBD), die voor ons ook een depot met handgereedschappen gaat inrichten.

Afbeelding 11: Amfibische kraan

- 1) Voorbereidende werkzaamheden
 - a. Dit betreft werkzaamheden zoals het bespreken en afbakenen van het gebied, het uitvoeren van een schouw ter plaatse, het opstellen van een plan van aanpak en het aanvragen van subsidie e.d.
 - b. Inventarisatie en 0-meting flora en fauna Deze stap omvat het gehele traject. De inventarisatie beperkt zich tot de nu aanwezige en na de uitvoering van de werkzaamheden verwachte algemene soorten in voornamelijk de onderbegroeiing. De begroeiing in de wijk zelf is

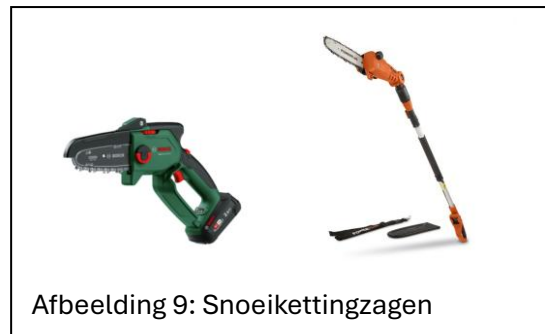
vrijwel nihil en wat betreft fauna zijn er alleen 's winters, als de wijken watervoerend sporadisch watervogels te vinden. (hier en daar een verdwaalde eend) Ingeval bijzondere of plantensoorten van de rode lijst, worden aangetroffen, zullen daar extra beschermingsmaatregelen voor worden getroffen.

De verwachting is dat voor het opschonen geen vergunningen e.d. hoeven worden aangevraagd, daar de werkzaamheden kunnen worden getypeerd als achterstallig onderhoud.

2) Uitvoering directe werkzaamheden

a. Verwijderen (overhangende) oeverbegroeiing.

Dit is van belang voor beide wijken. Dit is enerzijds nodig om het cultureel historisch zicht op de wijken te verbeteren en anderzijds om de opschoningswerkzaamheden goed te kunnen uitvoeren. Nadat de eigenaren of beheerders van hun deel van de wijk hebben gemarkeerd welke bomen dood en levend, kunnen deze door de vrijwilligers m.b.v. een

Afbeelding 9: Snoeikettingzagen

kettingzaag worden geveld en verder verwerkt. Met een hoogsnoeier (electrisch of motorisch) dienen alle blijvende bomen langs de kanten worden opgezaagd. Dit ter voorkoming van breuk in oliekabels van de kranen die tussen de bomen of onder de bomen moeten functioneren. Dikke stammen worden eventueel apart gelegd voor het verwerken tot brandhout.

b. Verwijderen hout uit de wijk zelf.

Dit betreft het gehele traject van 1500 meter. Dit moet gebeuren om het werk van de amfibische kraan mogelijk te maken. Het gaat om hout met een diameter vanaf ongeveer 3 centimeter. Het werk wordt uitgevoerd door vrijwilligers waarbij gebruik wordt gemaakt van kunststof rijmatten waarover in de wijk kan worden gelopen, zo nodig in combinatie met een waadpak. Verder wordt hout met touwen handmatig uit de wijk getrokken en verknipt en gezaagd zoals in stap 3. Voor grotere stammen wordt gebruik gemaakt van een (motor)lier, stroppen en touwen.

Afbeelding 10: Motorlier

c. Verwijderen bomen langs de Calkoenswijk.

Tussen de bosweg en de Calkoenswijk bevindt zich een opstaande rand met eiken/fijnspar en berken. Deze bomen zijn ca 60 jaar oud en kunnen vanwege de moeilijkheidsgraad niet door vrijwilligers worden geveld. Dit werk dient te worden aanbesteed aan een loonwerker met een zgn. Velkop met tractor. Deze Velkop zaagt de boom om, kort die en legt het kroonhout daar waar men het wenst.

- d. Opschonen bodem Calkoenswijk met mobiele kraan.
Dankzij de Bosontsluitingsweg is de Calkoenswijk goed bereikbaar, zodoende kan gewerkt worden met een mobiele kraan. Het gaat hierbij om een laag specie bestaande uit: gecomposteerd en verrot blad, hout en plantenresten (voornamelijk gras) die uit de wijk verwijderd moet worden. De bedoeling is dat hierdoor water beter en langere tijd (in combinatie met de vaste dam/drempel vastgehouden wordt en zichtbaar blijft. Water in de wijk is van belang voor de cultuurhistorische waarde. Een te diepe uitgraving is ongewenst omdat dat uitstroming van grondwater bevordert. Deze werkzaamheden worden door een aannemer uitgevoerd die daarvoor gerichte instructies krijgt. Die betreffende dikte van de te verwijderen laag en het beschermen van de plantengroei op de oever, vooral de varens, en het beschermen van eventuele resten van het jaagpad.

- e. Opschonen bodem Dwarsgat met amfibische kraan.
Het Dwarsgat is moeilijk bereikbaar en kan het best worden aangepakt met een amfibische kraan. Tevens wordt onderzocht of wellicht een Truxor kan worden ingezet. De vrijkomende specie wordt op de oevers boven de insteek neergelegd. Na ca 6 maanden drogen verspreiden vrijwilligers die laag zodanig over de naastgelegen bosbodem en wel zo dat wandelaars er geen last van hebben en de laag snel kan verteren.

Afbeelding 10: Truxor

- f. Nieuwe duiker verbinding tussen Calkoenswijk en Het Dwarsgat.
Deze duiker wordt geplaatst ter vervanging van de huidige niet te traceren duiker die onder de bosweg net voor het bergje is gesitueerd. De nieuwe duiker dient een minimale doorsnede van ca 30 cm te hebben. Dit werk wordt uitgevoerd door een aannemer met een graafmachine.

- g. Afwatering overschot op Kielswijk
Het aanpassen van de bestaande bermsloot parallel aan de Schoonhovenweg in combinatie met een dam met duiker. (Zie rapport **Johan Snippe**) Het plaatsen van de dam met duiker wordt gefaciliteerd en gerapporteerd door het Waterschap Drents Overijsselse Delta. Vooral het bepalen van de hoogte ervan is van cruciaal belang.
- h. Vervaardigen en plaatsen vonders
Over het Dwarsgat ter plaatse van de huidige gevaarlijke dode bomen dam dient een bruggetje met een leuning te worden aangebracht. Daarnaast dienen op twee plaatsen vonders over de Calkoenswijk te worden geplaatst. De brug en vonders kunnen gemaakt worden van bezaagd eikenhout uit het houtfonds dat door L.v/d Toekomst zal worden opgericht. Dit fonds verwerkt plaatselijk geoogst hout tot bezaagd gebruikte balken en planken. Inzake de constructie en het ontwerp zal advies worden ingewonnen bij plaatselijke historici, zodat de brug en vonders zo authentiek mogelijk worden. Om de veiligheid van de wandelaars te waarborgen, worden de planken bekleed met gespannen kuikengaas.
- i. Uitzetten wandelroute met informatieborden
Als sluitstuk van de werkzaamheden wordt een bewegwijzerde en van informatieborden voorziene wandelroute uitgezet die aansluit op het door onze werkgroep Bewegen en Beleven beheerd wandelnetwerk. Vanaf de Schoonhovenweg kan door het plaatsen van een bruggetje over het Dwarsgat een heel mooi ommetje worden uitgezet. Aan de zuidkant sluit die aan op het recreatiegebied Schoonhoven, wat een knooppunt is van wandelroutes. En aan de noordkant zal deze wandelroute onderdeel gaan uitmaken van de wandelroute die de sluis bij Noordscheschut, de 'Veenpoort', verbindt met het Bosgebied Schoonhoven en dus het Hollandsche Veld.
- j. Indirecte werkzaamheden
Dit betreft activiteiten die voor, tijdens en na afloop van de hiervoor vermelde directe activiteiten uitgevoerd moeten worden. In hoofdstuk 6 staan die, niet uitputtend, opgesomd. Na toekenning van de subsidie zullen die nader worden uitgewerkt en zal er een tweejarenplanning worden opgesteld

6. Indirecte werkzaamheden en planning

Nadat groen licht is gegeven over de subsidieaanvraag bij Leader Drenthe West zal een seizoens- en weersafhankelijke planning worden opgesteld, die past bij de aard van de werkzaamheden. Zo kunnen snoeiwerkzaamheden beter 's winters worden uitgevoerd en het houtvrij maken van de wijken bij voorkeur 's zomers. De planning dient ook, gezien de beschikbaarheid van vrijwilligers, in

samenhang met andere projecten te worden opgesteld. Voorts dient de planning zodanig te worden opgesteld dat de werkzaamheden binnen de looptijd van de subsidie gerealiseerd kunnen worden.

De werkzaamheden zullen op z'n vroegst in november / december 2025 kunnen starten. Op basis daarvan kunnen daarna conform de voorwaarden van Leader offertes worden aangevraagd bij verschillende aannemers / loonbedrijven. En kunnen veiligheids- en beschermingsmiddelen als ook gereedschappen e.d. aangekocht worden.

Daarnaast moeten de door vrijwilligers uit te voeren werkzaamheden voorbereid worden. Omdat het opschonen van de Boswijk een van de eerste projecten is, zullen de instructies, procedures e.d. generiek moeten worden opgesteld zodat ze ook in volgende projecten kunnen worden (her)gebruikt.

Hierna volgt een niet uitputtende lijst van onderwerpen die rondom de uitvoering van de directe werkzaamheden moeten worden uitgewerkt en uitgevoerd:

- Opstellen van werkprocedures en -afspraken inclusief taakverdelingen
- Voorbereiden en verzamelen / kopen van beschermings- en veiligheidsmiddelen en hand- en motor gereedschappen
- Uitvoeren communicatie voor naamsbekendheid en draagvlak, ook over (tussen)resultaten tijdens de uitvoering
- Organiseren van een informatiebijeenkomst
- Werven van vrijwilligers, zo mogelijk in samenwerking met andere organisaties zoals de verschillende verenigingen Plaatselijk Belang
- Inrichten van werkploegen van 4-6 vrijwilligers en opstellen van een (globale) planning rekening houdend met de seizoenen en verwachte weersomstandigheden
- Houden van instructiebijeenkomsten en organiseren en laten volgen van relevante opleidingen
- Regelen van koffie, thee en lunch voor de vrijwilligers en andere waardering
- Terugkoppelen aan en evaluatie met de vrijwilligers inclusief het doorvoeren van verbeteringen
- Bijhouden van een administratie van de betaalde en ontvangen gelden, al dan niet in natura, inclusief een vrijwilligers urenregistratie
- Het opstellen van een nacalculatie en subsidieverantwoording

Omdat veel van deze activiteiten normale activiteiten van een vrijwilligersorganisatie zijn, zijn die dus niet allemaal toe te wijzen aan dit project. Voor de begroting worden enkele specifiek voor dit project apart benoemd en voor de rest een stelpost opgenomen.

7. Financiering en begroting

Dit project wordt gefinancierd met een bij Leader West-Drenthe-West aangevraagde subsidie. Leader vereist een cofinanciering van 50%. Die wordt voor deze aanvraag, waarin naast voor dit project ook de financiering voor enkel andere projecten van Het Landschap van de Toekomst worden aangevraagd, gevormd door de financiering van de fase 2 van het Inclusief Familie Beleefpad, aangevuld met de inbreng van vrijwilligersuren, de inbreng van giften in natura zoals zaag- en brandhout dat vrijkomt uit werkzaamheden, grote zwerfkeien en door enkele andere (kleinere) donaties en giften.

Uitgangspunt bij het uitvoeren van de werkzaamheden is het uitbesteden ervan aan loonwerkers en aannemers waar nodig en mogelijk, waarbij vrijwilligers worden ingezet voor de begeleiding van die werkzaamheden en het 'netjes' afwerken van die werkzaamheden.

Zijn de percelen niet (goed) bereikbaar voor grote(re) machines of wordt dat door de eigenaren niet toegestaan, dan worden de werkzaamheden handmatig uitgevoerd door vrijwilligers, al dan niet ondersteund met kleine motorgereedschappen.

In de navolgende begroting worden de in bijlage 3 vermelde normen en tarieven gehanteerd. De tarieven kunnen per project variëren, afhankelijk van de omstandigheden zoals toegankelijkheid en mate van (achterstallig) onderhoud. Voor elk project zullen de normen vooraf in de praktijk worden getest en na afloop worden geëvalueerd en bijgesteld.

Samenvatting projectbegroting

In dit gebied moet ongeveer 1600 meter wijk en 250 meter sloot worden opgeschoond. Het gebied ligt in het bosgebied Schoonhoven en heeft vanwege het Dwarsgat, dat destijds is gegraven vanwege waterbeheer en efficiency in wijkonderhoud, bijzondere historische waarde. Bovendien bevindt zich aan de Dwarswijkg een groot onderduikershol dat zo ook ontsloten gaat worden en waarvan de gehele geschiedenis bekend is.

Langs de Calkoenswijk loopt een veelgebruikt breed wandelpad. De Calkoenswijk kan daardoor grotendeels vanaf de oever machinaal worden opgeschoond. De wijken zijn allebei zwaar vervuild met dood hout, grasbegroeiing en bladresten. Naast de opschoningswerkzaamheden moeten 2 duikers worden opgegraven en hoger worden teruggeplaatst en 1 nieuwe duiker worden aangelegd. Daarnaast worden 2 lemen dammetjes en 2 lange vonders geplaatst.

Het aantal werkdagen is berekend op 15 werkdagen.

Opschonen Dwarswijk / Calkoenswijk	Kosten uitbesteden en aanschaf	Zelfwerkzaamheid vrijwilligers	Materialen in natura	Toelichting
Instructie, coördinatie, toezicht ed		€ 990		15 uur bij start + 15 werkdagen x 2 uur
Uitbesteding machinewerkzaamheden	€ 9.600			81 uur x €100 + 10 uur x €150 (amfibische graafmachine)
Opslag beheerfonds 20%	€ 1.920			Voor uit te besteden machinewerk
15 werkdagen (75 m per werkdag)		€ 9.900		Werkploeg 5 personen x 6 uur incl. pauzes
Kosten koffie en lunch	€ 750			15 werkdagen x 5 x €10
Leem en duikers			€ 2.000	20m3 leem x €75 (particulier) + €500 duiker (WDOD)
Totaal	€12.270	€10.890	€2.000	Totaal generaal €25.160

Bijlage 1 Basis Kwaliteit Natuur

BKN hanteert een integrale aanpak voor het kunnen bereiken van die basiskwaliteit. De aanpak daarvan is in grote lijnen de volgende:

1) Selecteren van een aandachtsgebied (landschap) en beschrijven van de tekortkomingen ervan.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan zaken zoals de inrichting met landschapselementen en hun samenhang als ook aan de waterhuishouding, grondsoorten, hoogteverschillen, voedingstoestanden (verzuring en de mate van intensief gebruik. Wegen, bebouwing en brede wateren vormen daarnaast vaak al de logische grenzen van zo'n landschapje. Zo mogelijk wordt het aandachtsgebied vergeleken met naburige soortgelijke landschappen met een goede basiskwaliteit.

Voor het veenkoloniaal landschap is door ons voor de wijken en (zwet)sloten een typeringssysteem gemaakt dat zowel voor de huidige als voor de gewenste staat (zie stap 4) kan worden toegepast.

Het is verstandig om al in dit stadium alle bewoners en eigenaren van het gekozen gebied op de hoogte te stellen van de mogelijke plannen en die op de hoogte te houden van de volgende stappen. Bij stap 4 wordt pas om daadwerkelijk commitment van de bewoners/eigenaren gevraagd.

2) Bepalen van de algemene soorten daarvan.

Het gaat hierbij dus niet over de zeldzame soorten zoals bijvoorbeeld van vogels genoemd in de 'Vogel- en habitat richtlijn' en over de 'Rode lijst' soorten. Alhoewel een goede basiskwaliteit ook daarvoor herstel biedt.

In ons veenkoloniaal landschap gaat het vooral om algemene soorten uit de soortgroepen amfibieën, reptielen, vogels, vissen, zoogdieren, vlinders, libellen en juffers en insecten met de verschillende onderverdelingen ervan. Daarvoor wordt veelal de status van de onderkende soorten anno 1990 gehanteerd, met aanvullend een inventarisatie van nu als 0-meting. De soorten hoeven niet het gehele jaar aanwezig te zijn, denk bijv. aan trekvogels. Daarnaast is het voor de 'aansprekendheid' wel interessant om 'iconische soorten' specifiek te benoemen, zoals bijvoorbeeld de patrijs of zwanebloem.

3) Ontwerpen van een toekomstbestendig landschap met de gewenste basiskwaliteit.

Bij het ontwerp moet enerzijds uitgegaan worden van de verschillend functies en/of hetgebruik van het landschap en anderzijds van de condities die de algemene soorten nodig hebben. Daarnaast moet zo veel mogelijk rekening gehouden worden met oplossingen voor klimaatverandering (waterberging), circulaire economie, natuur-inclusieve landbouw, woningbouw en energietransitie (voor zover relevant). Ook kan gebruik gemaakt worden van de wetgeving voor bufferstroken.

In deze fase moet ook worden gedefinieerd hoe het beheer moet worden uitgevoerd. Voor wijken en sloten is dat bijvoorbeeld geheel of gedeeltelijk en met welke periodiciteit e.d. en door wie (zie ook stap 5).

4) **Opstellen van een projectplan voor het veranderingstraject richting het gewenste landschap en de uitvoering ervan.**

In ons aandachtsgebied gaat het hierbij om per wijk en sloot of perceel precies aan te geven wat er aan herstelwerkzaamheden gedaan zou kunnen worden. Met die informatie inclusief de resultaten van de voorgaande stappen moeten dan de individuele eigenaars benaderd worden om te komen tot afspraken en plannen om de wijken, sloten en andere mogelijke aspecten aan te passen. Parallel aan de vorige stappen is het verstandig om te 'regelen' wie de opschoon-werkzaamheden kan gaan uitvoeren en wat daar aan geld of sponsoring (in natura) voor nodig is en waar dat te halen.

5) **Regelen van beheer en opname ervan in het relevante beleid van gemeente en provincie.**

De gemeente Hoogeveen ('Groenblauw voor jou en volgende generaties') en de provincie Drenthe (Natuurvisie: Gastvrije natuur 2040') hebben hieromtrent recent beleid opgesteld. Getracht moet worden het nieuwe landschap daarin op te laten nemen.

Bijlage 2 Veiligheidsprotocol Landschap van de Toekomst

Zie op www.vrijwilligersvervoer.nl onder 'Vrijwilligers en Vacatures'.